

گونه‌شناسی قصه‌های قرآن

واقع‌نما، نمادین، اسطوره‌ای

دکتر سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا)

www.ketab.ir

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی
یادداشت

حسینی، سید ابوالقاسم، ۱۳۴۱ -
گونه‌شناسی قصه‌های قرآنی (واقع‌نما، نمادین، اسطوره‌ای) / سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا).
قم: مدرسه اسلامی هنر، ۱۳۹۴.
۲۶۰ ص.؛ جدول، نمودار.
۱۴۰۰۰ ریال ۹-۰-۹۱۷۰۸-۹۷۸-۰

فیبا
ص.ع. به انگلیسی: Evaluation of the kinds of stories in the Qur'an
Relying on: reality; symbol; myth
Sayed Abolqasem Hosseini (zharfa)

یادداشت
موضوع
موضوع
موضوع
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی
سامانه کابشناسی ملی

کتابنامه: ص. [۲۴۳] - ۲۵۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
قرآن -- قصه‌ها -- نقد و تفسیر
قرآن -- قصه‌ها -- مطالعات تطبیقی
قرآن - تمثیلات
۱۳۹۴ گ. ۸۸ / ۹BP ح ۷۴ گ. ۱۳۹۴
۲۹۷ / ۱۵۹
۳۹۰۵۷۱۶

گونه‌شناسی قصه‌های قرآن

واقع‌نما، نمادین، اسطوره‌ای

دکتر سید ابوالقاسم حسینی (ژرفا)

گرافیک: آتلیه طراحی دخمه، سید محمد هادی قادری

صفحه‌آرایی: مجید صالحی فرد

ناشر: انتشارات مدرسه اسلامی هنر، زیر نظر شورای نشر مدرسه اسلامی هنر

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

مراکز پخش

- قم، بلوار بسیج (سی متری هنرستان)، نیش کوچه ۲۰، مدرسه اسلامی هنر، تماس: ۰۲۵۳۷۸۳۰۷۸۲
- قم، پردیسان، روبروی مسجد امام صادق علیه السلام، دانشگاه ادیان و مذاهب، تماس: ۰۲۵۳۲۸۰۲۶۱۰ - ۱۳
- تهران، خیابان انقلاب، بین خیابان ابوریحان و فلسطین، بن بست مهارت، شماره ۱، طبقه زیرزمین
- مرکز پخش کتاب اسلامی و انسانی (پکتا) تماس: ۰۲۱۶۶۹۷۳۲۰۳

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۳
۱. طرح مسأله	۳
۲. ضرورت و هدف طرح مسأله	۴
۳. پیشینه تحقیق	۵
۴. روش و چهارچوب پژوهش	۷
۵. تبیین تعابیر اصلی	۸
۵-۱. حقیقت در دو تعبیر فلسفی و ادبی	۸
۵-۲. حقیقت بودن زبان قرآن	۹
۵-۳. مرز میان قصه و داستان	۹
۵-۴. قصه انسانی	۱۰
۵-۵. قصه قرآنی	۱۰
۵-۶. نوع قصه	۱۰
۵-۷. گزارش تاریخی	۱۱
۵-۸. تأویل	۱۱
۵-۹. واقع‌نمایی قصه‌های قرآن	۱۱
۵-۱۰. ابرازگرایی قصه‌های قرآن	۱۲
۵-۱۱. قصه تمثیلی	۱۲

- ۱۲-۵. نماد، سمبول، رمز ۱۲
- ۱۳-۵. مرز نماد و مجاز ۱۳
- ۱۴-۵. اسطوره ۱۳
- ۱۵-۵. نگرش اسطوره‌ای ۱۴

فصل یکم / زبان قرآن

۱. و گونه کاربرد زبان ۱۷
۲. دوره نکرد اساسی در زبان قرآن ۱۸
۱. ۲. اصالی اولی نزد مسلمانان، حقیقت بودن زبان قرآن است ۱۹
- ۲-۲. مناسبت اصل حقیقت بودن زبان قرآن ۲۳
- ۲-۲. ۱-۲. انواع قرآن ۲۴
۳. حقیقت و مجاز در بین‌ها، قرآنی ۲۵
۴. رابطه مجاز و کذب ۳۰
۵. تفاوت حقیقت و مجاز فلسفه و ادبی ۳۲
۶. قلمرو مجاز و تفاوت آن با اسطوره ۳۲

فصل دوم / کلیاتی درباره قصه‌های قرآن

۱. تعریف قصه ۳۹
۲. واژه‌شناسی قصه در قرآن ۴۱
- ۱-۲. واژه قصص ۴۱
- ۲-۲. واژه حدیث ۴۳
- ۳-۲. واژه نبأ ۴۴
- ۴-۲. واژه مثل ۴۴
۳. مشخصات کلی قصه‌های قرآن ۴۵
۴. ساختار هندسی قصه‌های قرآن ۴۷

۸۷.....	۲-۲. رویکرد ابرازگرا
۸۸.....	۱-۲-۲. زمینه‌های ابرازگرا خواندن قصص قرآن
۸۸.....	۱-۲-۲. سبک ادبی قصه‌های قرآن
۸۹.....	۱-۲-۲. نقد انگیزه اول
۹۱.....	۱-۲-۲. ادبی بودن مساوق با خیال‌باقی نیست
۹۲.....	۱-۲-۲. بنیان قصه‌گویی قرآن
۹۴.....	۱-۲-۲. رفع استبعاد از امور فرامادی

فصل چهارم / رویکرد نمادین

۹۹.....	۱. مدخل
۱۰۰.....	۲. بررسی مفاهیم نماد و مجبول
۱۰۲.....	۱-۲. تعریف نماد
۱۰۸.....	۲-۲. بررسی عناصر معنایی زبان نمادین
۱۰۸.....	۱-۲-۲. فقدان حقیقت
۱۰۹.....	۲-۲-۲. حکایت از زبان غیر انسان
۱۰۹.....	۳-۲-۲. رمزگرایی
۱۰۹.....	۳-۲. تفاوت نماد و نشانه
۱۱۴.....	۴-۲. نماد و کهن‌الگو و فطرت
۱۱۶.....	۵-۲. رابطه نماد با کنایه و استعاره
۱۱۷.....	۶-۲. رابطه ظاهر و بطن با نماد
۱۱۹.....	۷-۲. تاریخچه زبان نمادین
۱۲۰.....	۳. بررسی مفهوم تمثیل
۱۲۲.....	۱-۳. اقسام تمثیل
۱۲۵.....	۲-۳. آیه‌های تمثیل در قرآن
۱۲۷.....	۱-۲-۳. دسته‌بندی دوگانه تمثیل‌های قرآنی

- ۱۲-۵. نماد، سمبول، رمز ۱۲
- ۱۳-۵. مرز نماد و مجاز ۱۳
- ۱۴-۵. اسطوره ۱۳
- ۱۵-۵. نگرش اسطوره‌ای ۱۴

فصل یکم / زبان قرآن

۱. گونه کاربرد زبان ۱۷
۱. دو رویکرد اساسی در زبان قرآن ۱۸
- ۲-۱. اصل ادبی نزد مسلمانان، حقیقت بودن زبان قرآن است ۱۹
- ۲-۲. مبانی ادبی حقیقت بودن زبان قرآن ۲۳
- ۲-۲-۱. ادبیات عربی ۲۴
۳. حقیقت و مجاز در بیان مای قرآنی ۲۵
۴. رابطه مجاز و کذب ۳۰
۵. تفاوت حقیقت و مجاز فلسفی و ادبی ۳۲
۶. قلمرو مجاز و تفاوت آن با اسطوره ۳۲

فصل دوم / کلیاتی درباره قصه‌های قرآن

۱. تعریف قصه ۳۹
۲. واژه‌شناسی قصه در قرآن ۴۱
- ۲-۱. واژه قصص ۴۱
- ۲-۲. واژه حدیث ۴۳
- ۲-۳. واژه نبأ ۴۴
- ۲-۴. واژه مثل ۴۴
۳. مشخصات کلی قصه‌های قرآن ۴۵
۴. ساختار هندسی قصه‌های قرآن ۴۷

۵. توزیع عناصر در قصه‌های قرآن ۴۹
۶. مقصود از قصه در قرآن ۵۱
- ۱-۶. هدف قصه قرآن: وعظ و عبرت ۵۲
۷. جایگاه قصص قرآن از لحاظ سبک ۵۳
۸. رابطه تاریخ و قصص قرآن ۵۵
- ۱-۸. تفاوت قصص قرآنی و گزارش‌های تاریخی ۵۸
- ۱-۸-۱. رابطه ابوی اخبار ۵۹
- ۱-۸-۱. کتب طح و وقایع ۶۰
- ۸-۲. شیوه تاریخی قرآن ۶۲
- ۸-۲-۱. جهت‌داری گزارش‌های تاریخی قرآن ۶۲
- ۸-۲-۲. برخورد جانب‌دارانه قرآن با حوادث ۶۳
- ۸-۲-۳. التفات قرآن به نیرورهای فرماندهان ۶۴
- ۸-۲-۴. تصحیح اشتباهات تاریخی در قرآن ۶۴
۹. رابطه نقل‌های قصص قرآن با نقل‌های کتاب مقدس ۶۵
۱۰. تفاوت تأویل و خلاف واقع ۶۹

فصل سوم / انواع قصه‌های قرآن

۱. دسته‌بندی کلی قصه‌های قرآن ۷۳
۲. رویکردهای کلی در باب انواع قصه‌های قرآن ۷۳
- ۱-۲. رویکرد واقع‌نما ۷۴
- ۱-۲-۱. ادله اثبات واقع‌نمایی گزاره‌های دینی ۷۴
- ۱-۲-۱-۱. ادله برون‌نصی ۷۵
- ۱-۲-۱-۲. ادله درون‌نصی ۸۰
- ۱-۲-۱-۲. شواهد غیرقرآنی ۸۱
- ۱-۲-۱-۲. شواهد قرآنی ۸۱

- ۲-۲. رویکرد ابرازگرا ۸۷
- ۱-۲-۲. زمینه‌های ابرازگرا خواندن قصص قرآن ۸۸
- ۱-۱-۲-۲. سبک ادبی قصه‌های قرآن ۸۸
- ۱-۱-۲-۲. نقد انگیزه اول ۸۹
- ۲-۱-۲-۲. ادبی بودن مساوق با خیال‌بافی نیست ۹۱
- ۳-۱-۲-۲. بنیان قصه‌گویی قرآن ۹۲
- ۲-۱-۲-۲. رفع استبعاد از امور فرامادی ۹۴

فصل چهارم / رویکرد نمادین

۱. مدخل ۹۹
۲. بررسی مفاهیم نماد و سبک ۱۰۰
- ۱-۲. تعریف نماد ۱۰۲
- ۲-۲. بررسی عناصر معنایی نمادین ۱۰۸
- ۱-۲-۲. فقدان حقیقت ۱۰۸
- ۲-۲-۲. حکایت از زبان غیر انسان ۱۰۹
- ۳-۲-۲. رمزگرایی ۱۰۹
- ۳-۲. تفاوت نماد و نشانه ۱۰۹
- ۴-۲. نماد و کهن‌الگو و فطرت ۱۱۴
- ۵-۲. رابطه نماد با کنایه و استعاره ۱۱۶
- ۶-۲. رابطه ظاهر و بطن با نماد ۱۱۷
- ۷-۲. تاریخچه زبان نمادین ۱۱۹
۳. بررسی مفهوم تمثیل ۱۲۰
- ۱-۳. اقسام تمثیل ۱۲۲
- ۲-۳. آیه‌های تمثیل در قرآن ۱۲۵
- ۱-۲-۳. دسته‌بندی دوگانه تمثیل‌های قرآنی ۱۲۷

- ۱۳۰..... ۲-۲-۳. دسته‌بندی‌های دیگر مثل‌های قرآن
- ۱۳۲..... ۳-۳. واقعی یا فرضی بودن مثل
- ۱۳۳..... ۴-۳. تفاوت میان تمثیل و ناواقع‌نمایی
- ۱۳۹..... ۱-۴-۳. حقایق متنازل
- ۱۴۴..... ۵-۳. اشاره‌ای به تاریخچه تمثیلی دانستن برخی آیه‌های قرآن
- ۱۴۷..... ۶-۳. تمثیل تصویری به‌عنوان سرچشمه نماد
- ۱۴۸..... ۷-۳. صدق تمثیل در قصص تمثیلی
- ۱۴۹..... ۸-۳. تعبیر تخیل در قصص تمثیلی قرآن
- ۱۴۹..... ۹-۳. زمینه‌های دینار تمثیلی شمردن برخی قصص
- ۱۵۶..... ۴. بررسی دو رویکرد نمایندین بودن زبان قرآن
- ۱۵۶..... ۱-۴. نمادین بودن زبان قرآن به معنای مورد نظر تیلش
- ۱۶۱..... ۲-۴. نمادین بودن زبان قرآن به معنای مورد نظر مشهور
- ۱۶۶..... ۵. دیدگاه نفی هرگونه نمادگرایی در زبان قرآن
- ۱۶۸..... ۱-۵. نقد این دیدگاه
- ۱۷۱..... ۶. دیدگاه برخی از متفکران بزرگ مسلمان درباره نماد و تمثیل
- ۱۷۱..... ۱-۶. تمثیل از نگاه ملاصدرا
- ۱۷۵..... ۲-۶. علامه طباطبایی و نماد
- ۱۷۷..... ۱-۲-۶. دیدگاه علامه طباطبایی در قصه آدم
- ۱۸۱..... ۳-۶. استاد مطهری و نماد
- ۱۸۴..... ۴-۶. دیدگاه‌های دیگر صاحب نظران در قصه آدم

فصل پنجم / رویکرد اسطوره‌ای

- ۱۹۱..... ۱. تعریف اسطوره و اساطیر
- ۱۹۳..... ۲. ریشه واژه اسطوره

۴. انواع اساطیر	۲۰۰
۵. پیشینه اساطیر	۲۰۱
۶. واژه اساطیر در قرآن	۲۰۳
۷. نگرش اسطوره‌ای در دیدگاه دکتر خلف‌الله	۲۱۶
۱-۱. تعریف قصه تاریخی از نظر خلف‌الله	۲۱۸
۲-۱. دیدگاه خلیل عبدالکریم	۲۱۹
۳-۱. برخی از شواهد خلف‌الله	۲۲۰
۴-۷. مایوران خلف‌الله در نگرش اسطوره‌ای	۲۲۴
۵-۷. ارزیابی نگرش بطوای خلف‌الله	۲۲۷
۶-۷. نقدهای برخی از دانشوران بر دیدگاه خلف‌الله	۲۳۶
۱-۶-۷. نقد علامه طباطبائی	۲۳۶
۲-۶-۷. نقد استاد مطهری	۲۳۷
۳-۶-۷. نقد استاد جوادی آملی	۲۳۸
کتابنامه	۲۴۱
الموجز	۲۵۶

چشم انداز

این اثر به بررسی انواع قصه‌های قرآن از منظر بازتاب واقعیت می‌پردازد. هدف از این بررسی، روشن شدن پاسخ این سوال است: اصولاً قصه‌های قرآن تا چه اندازه در صدد بیان واقع هستند و آیا عنصر نماد یا اسطوره به آن‌ها راه یافته است یا نه؟ در این بررسی، علاوه بر تبیین نوع قصص قرآن، رویکردهای اصلی در این باب تفکیک شده و سه رویکرد واقع‌نما، نمادین و اسطوره‌ای به تفصیل گزارش گشته است.

مسئله واقع‌نمایی قصه‌های قرآن در دو شاخه بررسی شده است: ۱. زبان قرآن. ۲. مباحث مربوط به قصه‌های قرآن. در تلمیح مباحث مربوط به قصه‌های قرآن، ضمن بررسی تعریف قصه، به اهداف اصلی قصه قرآنی توجه شده و تفاوت آن با قصه‌های بشری یا حکایت تاریخی ارزیابی گشته است. نیز دو عنصر نماد و اسطوره از لحاظ تعریف و کارکرد ادبی تحلیل گشته‌اند و نقش آن دو در قصه‌های قرآن بررسی شده است.

از مجموع مباحث این نتیجه حاصل شده است: اصولاً جمل آیات قرآن بر جنبه نمادین، نیازمند قرینه‌ها و شواهد عقلی یا نقلی است. این

شواهد در قصه قرآنی عمدتاً دراماتیک، یعنی متناسب با فضای پرداخت روایت، هستند. آن جا که نمادین بودن قصه اثبات شود، نمی‌توان آن را مساوق با خیال‌پردازی دانست. اشکال‌هایی که به نمادین بودن برخی قصص قرآن وارد شده، از درک نادرست معنا و کارکرد نماد نشأت گرفته است؛ زیرا اساساً در بیان نمادین، متکلم در مقام ارائه مصداق خود با سبکی ادبی و همراه با برهنه ساختن لفظ یا اسناد از معنای حقیقی است. در عین حال، باید تأکید کرد که هیچ ردّ پایی از اسطوره در قصه‌های قرآن نمی‌توان یافت و مواردی که برخی پژوهشگران در این زمینه ارائه کرده‌اند، فاقد پشتوانه‌های علمی است.

کلیدواژه‌ها: رمان قرآن؛ قصه‌های قرآن؛ حقیقت و مجاز؛ مجازهای تحویل‌ناپذیر؛ نماد؛ اسطوره؛ رویکرد واقع‌نما؛ رویکرد ابرازگرا؛ رویکرد نمادین؛ رویکرد اسطوره‌ای.